

PRISTATYMAI

OKUPOUOTOS LIETUVOS LIETUVIŲ KANČIŲ IR KOVOS DIENORAŠTIS

VILNIAUS GOLGOTA. SUDARĖ B. ŠĖMIS (MYKOLAS BIRŽIŠKA),
KAZYS MISIUS, 5 T. VILNIUS, VERSMĖ, 2023

Šis penkių knygų leidinys apima pirmąjį, Mykolo Biržiškos sudarytąjį, Vilniaus krašto lietuvių 1919–1928 metų dienoraštį, ir naują, Kazio Misiaus parengtą, 1929–1939 metų jo tęsinį. Leidinys išpūdingo dydžio – jį sudaro 3 303 puslapiai.

Tai knyga apie lenkų okupuotos Lietuvos dalies lietuvių gyvenimą. Apie jų siekį lietuviškai mokyti savo vaikus, lietuviškai dainuoti, vaidinti lietuviškus kūrinėlius, jų kovą už teisę lietuviškai kalbėti susirinkimuose, lietuviškai melstis, statyti lietuviškus atminties ženklus. Apie sunkų tautinio susipratimo kelią. Ir apie atkaklų tų siekių ir teisių slopinimą, susidorojimą su tautiškai susipratusiais mokytojais, studentais, žurnalistais ir paprastais gyventojais.

Pirmojoje leidinio knygoje faksimiliškai pakartota 1930 metais Kaune Sąjungos Vilniui vaduoti išleista knyga. Ji turi M. Biržiškos, pasirašiusio B. Šėmio slapyvardžiu, paantraštę, paaiškinančią jos turinį: tai esantis lenkų „okupuotosios Lietuvos lietuvių darbo ir kančių /.../ dienoraštis“. Jis remiasi laikraščiuose paskelbtais straipsniais ar žinutėmis, retai kada nurodant jų šaltinį. O štai K. Misiaus sudarytose antroje–penktoje knygose tiksliai nurodytas kiekvieno dienoraščio įrašo šaltinis. Remtasi ne tik ano meto periodine spauda, bet ir dokumentais, saugomais bibliotekose bei archyvuose.

M. Biržiškos parengta knyga sudegė sandėlyje, dar nepradėjus jos platinti. Galbūt padegta buvo tyčia. 1991 metais „Minties“ leidyklos knyga iš likusių egzempliorių buvo faksimiliškai perleista 2 000 egzempliorių tiražu. Naujojo, penkiaknygio leidinio tiražas menkas, atspindintis šių dienų tikrovę – vos 200 egzempliorių...

Penktosios knygos gale sudėti leidinio priedai ir rodyklės. Tai labai vertinga, daug darbo pareikalavusi leidinio dalis. Prieduose pateikiami duomenys apie Vilniaus ir Švenčionių „Ryto“, Šv. Kazimiero, „Kultūros“ draugijų skyrius, mokyklas, skaityklas, vaikų darželius, žinios apie lietuvių kalbą Vilniaus krašto valdinėse mokyklose 1933/1934 mokslo metų pabaigoje. Žemėlapiuose sužymėtas šioms draugijos priklausiusių įstaigų pasklidimas lenkų okupuotame Vilniaus krašte.

Leidinių pagyvina gausios iliustracijos. Jos įvietina, įdaiktina pasakojimą, knygose atpasakojamus įvykius susieja su gyvais žmonėmis, jų gyvenimais. Jos neleidžia abejoti vaizduojamų įvykių ir žmonių tikrumu.

Keli žodžiai apie leidinio keturių knygų sudarytoją K. Misių. Tai žmogus, kasdieniu ir nuosekliu daugelio metų triūsu archyvuose ir bibliotekose pastatęs paminklą okupuotos Lietuvos lietuviams. Tuo pačiu tai paminklas ir pačiam sudarytojui – didysis jo gyvenimo darbas, pradėtas dar 2017 metais! Šiandien net sunku patikėti, kad tokių tautos dvasios galiūnų dar esama!

„Vilniaus golgota“ – dokumentinis šaltinis mūsų kultūros, švietimo istorikams, laisvės kovų, tautinio sąmonėjimo tyrimams; ji taip pat galėtų praversti tyrėjams, nagrinėjantiems lenkų okupacijos apraiškas.